

АКАДЕМИЯИ МИЛЛИИ ИЛМҲОИ ТОҶИКИСТОН
МУАССИСАИ ДАВЛАТИИ ИЛМИИ “МАРКАЗИ ОМУЌИШИ
ПИРЯХҲОИ АКАДЕМИЯИ МИЛЛИИ ИЛМҲОИ ТОҶИКИСТОН”

А.Қ. ҚАЮМОВ, А.М., ШОМАҲМАДОВ, М.Т САФАРОВ

БАРНОМАИ ИЛМӢ

ҚИҲАТИ ИШТИРОКИ МУАССИСАИ ДАВЛАТИИ ИЛМИИ
“МАРКАЗИ ОМУЌИШИ ПИРЯХҲОИ АКАДЕМИЯИ МИЛЛИИ
ИЛМҲОИ ТОҶИКИСТОН” ДАР ТАШКИЛ ВА ГУЗАРОНИДАНИ
“СОЛИ 2025 - СОЛИ БАЙНАЛМИЛАЛИИ ҚИФЗИ ПИРЯХҲО”
(ДАР ҲАМКОРӢ БО ШАРИКОН)

Душанбе - 2023

АКАДЕМИЯИ МИЛЛИИ ИЛМҲОИ ТОҶИКИСТОН
МУАССИСАИ ДАВЛАТИИ ИЛМИИ “МАРКАЗИ ОМУЌИШИ
ПИРЯХҲОИ АКАДЕМИЯИ МИЛЛИИ ИЛМҲОИ ТОҶИКИСТОН”

“МУВОФИҚА ШУД”

Президенти Академияи миллии
илмҳои Тоҷикистон

Академик Фарҳод Раҳимӣ

----- соли 2023

"ТАСДИҚ МЕНАМОЯМ"
Директори Муассисаи давлатии
илмӣ “Маркази омӯзиши пиряхҳои
Академияи миллии илмҳои
Тоҷикистон”

Профессор Қаюмов А.Қ.

----- соли 2023

А.Қ. ҚАЮМОВ, А.М. ШОМАҲМАДОВ, М.Т САФАРОВ

БАРНОМАИ ИЛМӢ

**ҶИҲАТИ ИШТИРОКИ МУАССИСАИ ДАВЛАТИИ ИЛМИИ
“МАРКАЗИ ОМУЌИШИ ПИРЯХҲОИ АКАДЕМИЯИ МИЛЛИИ
ИЛМҲОИ ТОҶИКИСТОН” ДАР ТАШКИЛ ВА ГУЗАРОНИДАНИ
“СОЛИ 2025 - СОЛИ БАЙНАЛМИЛАЛИИ ҶИФЗИ ПИРЯХҲО”
(ДАР ҲАМКОРӢ БО ШАРИКОН)**

**Зери назари
Академик Фарҳод Раҳимӣ**

Бо қарори Шӯрои олимони Муассисаи
давлатии илмӣ Маркази омӯзиши
пиряхҳои Академияи миллии илмҳои
Тоҷикистон" барои чоп тавсия шуд.
Протокол аз 27.04. 2023, № 04

Душанбе - 2023

УДК 001:551.324+327(575.3)

ББК 72+66.4+26.222.8 (2 тадж)

К-12

К-12 Қаюмов А.Қ., Шомаҳмадов А.М., Сафаров М.Т.

Барномаи илмӣ ҷиҳати иштироки Муассисаи давлатии илмӣ «Маркази омӯзиши пирияхҳои Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон» дар ташкил ва гузаронидани Соли 2025 - Соли байналмилалӣ ҳифзи пирияхҳо (дар ҳамкорӣ бо шарикон) – Душанбе: «Дониш», 2023, -28саҳифа. Зери назари Академик Фарҳод Раҳимӣ

Барнома эҳтиёҷоти миллии ва таҳқиқотҳои афзалиятнокро ҷиҳати дарёфти донишҳои нав дар бораи равандҳои табиӣ минтақаҳои наздипирияхӣ, арзёбии ҳамаҷониба ва пешгӯии вазъи муҳити табиӣ минтақаҳои баландкӯҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон, дар баробари тағйирёбии иқлим муайян мекунад. Дар барнома, дар ҳошияи омодагӣ ва гузаронидани “Соли 2025 - Соли байналмилалӣ ҳифзи пирияхҳо” инчунин самтҳои нави таҳқиқот, ки ҳалли самарабахши проблемаҳои системавиро дар соҳаи рушди устувори минтақаи криосфера дар қаламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон, истифодаи самараноки иқтисодии захираҳои табиӣ кишвар ва ҳалли масъалаҳои экологӣ ва ҳифзи муҳити табиӣ ноҳияҳои баландкӯҳро, таъмин мекунад, ба назар гирифта мешавад.

ISBN

Мундарица

Муқаддима.....	5
1. Маълумоти мухтасар ҷиҳати пешниҳодоти илмӣ барои “Соли байналмилалӣ ҳифзи пиряхҳо -2025”.....	8
2. Мақсад ва вазифаҳои “Соли 2025 - Соли байналмилалӣ ҳифзи пиряхҳо”.....	12
3. Мақсад ва вазифаҳои барнома	17
4. Самтҳои асосии барнома	18
5. Мақсадҳои асосӣ аз рӯи самтҳо	19
_Самти 5.1. Криосфера ва глятсиология.....	19
Самти 5.2. Саҳми пиряхҳои ҳавзаи дарёи Зарафшон дар ташаккули захираҳои обу энергетикӣ ин қаламрав	20
Самти 5.3. Мониторинги мувозинати оммавии пиряхҳо дар ҳавзаҳои дарёҳои Тоҷикистон дар асоси моделсозӣ	20
Самти 5.4. Таҳияи методологияи муайян кардани тағйирёбии ҳаҷми пиряхҳо дар ҳавзаҳои дарёҳои Тоҷикистон бо истифода аз технологияҳои маълумот дар бораи зондиронии фосилавӣ (ГИС).....	20
Самти 6. Гидрометеорология.....	20
Самти 7. Офатҳои табиӣ	21
Самти 8. Омӯзиши изотопӣ ва гидрохимиявӣ.....	22
Самти 9. Корҳои илмӣ-экспедитсионӣ	22
10. Идоракунии барнома.....	24
11. Чӣ тавр дар ин барнома иштирок кардан мумкин аст?	25
12. Арзёбии самаранокии пешбинишаванда ва оқибатҳои иҷтимоию иқтисодии татбиқи барнома.....	25

Муқаддима

Дар Тоҷикистон 93%- ро кӯҳҳо ташкил медиҳанд. Бештар аз нисфи кӯҳҳои Тоҷикистон дар баландиҳои 3000 метр ва аз он ҳам зиёдтар аз сатҳи баҳр ҷойгиранд. Маълумот аз соли 1940 то соли 2020 нишон медиҳад, ки ҳарорати ҳаво дар аксари манотиқи кишвар, аз ҷумла дар водии пасткӯҳ (то 1000 метр), кӯҳӣ (1000-2500 метр) ва кӯҳҳои баланд (болотар аз 2500 метр) баланд шудааст, вале бузургии гармшавӣ вобаста ба мавқеи ҷуғрофӣ ва омилҳои иқлимӣ тағйир меёбад.

Дар ҳар як даҳсолаи давраи 1940 - 2020 0,1 - 0,2 дараҷа баланд шудани ҳарорат ба амал меомад.

Шумораи рӯзҳои, ки ҳарораташон 40 дараҷа ва аз он зиёд буд меафзуд. Дар ноҳияҳои кӯҳӣ ҳарорати ҳаво 0,3-0,5 дараҷа баланд мешуд. Ҳарорати тирамоҳ дар ҳамаи ноҳияҳои кӯҳӣ ба ҳисоби миёна 0,6 - 1,1 дараҷа мешуд.

Камшавии массаи пиряхҳо яке аз нишондиҳандаҳои гармшавии атмосфера мебошад. Мониторинг ин тағйироти ҳадафҳои асосии стратегияи байналмилалӣ мебошад, ки аз ҷониби Системаи ҷаҳонии мушоҳидаи иқлим таҳия шудааст. Илова бар ин, ченкунии дарозмуддати тавозуни массаи пиряхҳо барои калибрченкунӣ ва тасдиқи моделҳои, ки ҷараёни ояндаи яхбандиро тақлид мекунанд, асос мебошанд. Ин барои Осиёи Миёна, ки яке аз хушқтарин ноҳияҳои континенталии нимкураи Шимолӣ мебошад хеле муҳим аст.

Дар қисми сараҳолӣ ин минтақа, норасоии об бар асари таназзули пирях метавонад ба бесуботии назарраси сиёсӣ, тағйироти шадиди муҳити зист ва таҳдидҳои амнияти ғизоӣ оварда расонад.

Захираҳои оби Осиёи Марказӣ аз ҳолати криосфера, махсусан ба миқдори барф, пиряхҳо ва ҳолати яхбандии доимӣ вобастагии зиёд доранд. Ин ҷузъҳои криосфера миқдори зиёди оби тоза доранд ва дар

шароити идомаи гармшавии иқлим, дар оянда онҳо дар таъмини дастрасии об дар минтақа нақши муҳим мебозанд.

Тағйирёбии пиряхҳои манотиқи кӯҳистонӣ дар манотиқи мухталифи ҷаҳон тӯли беш аз садсола мушоҳида мешавад ва тағйирёбии шароити пиряхҳо нишондиҳандаи боэътимоди тамоюли гармшавии глобалии атмосфера маҳсуб мешавад. Пиряхҳои кӯҳӣ ва яхбандӣ барои стратегияҳои ошкорсозӣ дар мушоҳидаҳои глобалии иқлим муҳиманд. Аз ин рӯ, дар Системаи ҷаҳонии мушоҳидаи иқлим пиряхҳо муҳимтарин тағйирёбандаи иқлим мебошанд.

Дар даҳсолаҳои наздик Арктика метавонад яхи баҳрро дар фасли тобистон комилан аз даст диҳад. Чунин пешгӯиро нашрияти бритониёии The Guardian бо истинод ба гузориши вазъи криосфера, ки донишмандон қабл аз баргузори Конфронси 27-умин Конвенсияи ҷаҳорҷӯбаи СММ оид ба тағйирёбии иқлим нашр шудааст, баён кардаанд: “Ҳоло мо дар ин бора коре карда наметавонем. Мо танҳо бесарусомонӣ кардем ва бигзорем, ки система аллакай хеле гарм шавад” гуфт Чули Бригам-Гретта, корманди Донишкадаи технологии Массачусетс ва ҳаммуаллифии таҳқиқот. Дар моҳи майи соли 2021 олимони амрикоӣ нигаронӣ карданд, ки обшавии пиряхҳо дар Антарктида метавонад ба мавҷудияти шаҳрҳои соҳилӣ, ба мисли Нью-Йорк ва Шанхай таҳдид кунад. Бо баланд шудани ҳарорати яхҳои Арктика ба обшавӣ шурӯъ мекунанд. Дар Антарктида ях он қадар зиёд аст, ки дар натиҷаи гармшавии глобалӣ обшавии он метавонад боиси 60 метр баланд шудани сатҳи уқёнуси ҷаҳонӣ гардад.

Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳти сарвари Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ- Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар сиёсати ҷаҳонӣ оид ба ҳифзи пиряхҳо ва захираҳои об мавқеи асосиро ишғол менамояд.

Таърихи навтарин гувоҳӣ медиҳад, ки Тоҷикистон аз ҷумла ҷун дигар аъзои ҷомеаи ҷаҳонӣ, воқеан ҳам яке аз ташаббускорони иқдомҳои фаъол ҷиҳати истифодаи оқилона ва идоракунии самараноки муштаракӣ захираҳои об боқӣ мемонад.

Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳиягари асосии панҷ ташаббуси ҷаҳонии об мебошад:

1. Эълони соли 2003 Соли байналмилалӣ оби тоза, қатъномаи 55 Ассамблеяи Генералии СММ аз 20 декабри 2000, 55/196;
2. Эълони солҳои 2005-2015 - Даҳсолаи байналмилалӣ амал «Об барои ҳаёт», қатъномаи 58 Маҷмаи Умумии СММ аз 23 декабри соли 2003, 58/217;
3. Эълони соли 2013 ҳамчун Соли байналмилалӣ ҳамкорӣ дар соҳаи об, қарори иҷлосияи 65-уми Маҷмаи Умумии СММ аз 20 декабри соли 2010, 65/154;
4. Эълони солҳои 2018-2028 - Даҳсолаи байналмилалӣ амал «Об барои рушди устувор», қарори иҷлосияи 71-уми Маҷмаи Умумии СММ аз 21 декабри соли 2016, A/RES/71/222.
5. Қарори иҷлосияи 77-уми Ассамблеяи Генералии Созмони Милалӣ Муттаҳид аз 14 декабри соли 2022 дар бораи:
 - эълон гардидани “Соли 2025 - Соли байналмилалӣ ҳифзи пиряхҳо”;
 - эълон намудани 21 март Рӯзи байналмилалӣ ҳифзи пиряхҳо;
 - таъсиси фонди байналмилалӣ эътимод дар назди СММ барои мусоидат ба ҳифзи пиряхҳо;
 - соли 2025 дар шаҳри Душанбе гузаронидани Конфронси байналмилалӣ оид ба ҳифзи пиряхҳо.

Барномаи илмӣ дар асоси нақша - чорабиниҳо оид ба иштироки Муассисаи давлатии илмии (МДИ) «Маркази омӯзиши пиряхҳои Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон» дар самти омодагӣ ва баргузори чорабиниҳои Соли байналмилалӣ ҳифзи пиряхҳо (солҳои 2023-2025)

Барнома эҳтиёҷоти миллии ва тадқиқоти афзалиятнокро барои ба даст овардани донишҳои нав дар бораи равандҳои табиӣ минтақаҳои пиряхӣ барои арзёбии ҳамаҷониба ва пешгӯии вазъи муҳити табиӣ баландкӯҳҳои Тоҷикистон дар шароити тағйирёбандаи иқлим муайян мекунад. Дар барнома инчунин, самтҳои нави таҳқиқот, ки ҳалли самараноки масъалаҳои системавии рушди устувори минтақаи криосфераи ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон, истифодаи самараноки иқтисодии захираҳои табиӣ, ҳалли мушкилоти экологӣ ва ҳифзи муҳити зистро ба назар гирифтани муҳити табиӣ ноҳияҳои баландкӯҳ дар доираи тайёр кардан ва гузарондани “Соли байналмилалӣ ҳифзи пиряхҳо” таъмин менамоянд,

Барои Барнома чунин фаъолиятҳо асос шуданд:

Нақша - чорабиниҳо ҷиҳати иштироки муассисаи давлатии илмии «Маркази омӯзиши пиряхҳои Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон» дар омодагӣ ва баргузори Конфронси байналмилалӣ сатҳи баланд оид ба ҳифзи пиряхҳо дар соли 2025.

Нақша - чорабиниҳо оид ба иштироки Муассисаи давлатии илмии «Маркази омӯзиши пиряхҳои Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон» дар омодагӣ ва баргузори чорабиниҳо ба “Соли 2025 - Соли байналмилалӣ ҳифзи пиряхҳо”.

Қарорҳои Маҷмаи Умумии СММ, GA/77/443 аз 14 декабри соли 2022.

Протоколи маҷлиси Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 29 декабри соли 2022 рақами 12 (саҳ. 16)

1. Маълумоти мухтасар ҷиҳати пешниҳодоти илмӣ барои “Соли 2025 - Соли байналмилалӣ ҳифзи пиряхҳо”.

Тадқиқоти криосферӣ бо лоиҳаҳои омӯзиши сабабҳо ва оқибатҳои ҷамъшавӣ ва обшавии қабати барфу ях дар минтақаҳои кӯҳӣ ва қутбӣ

дар давраи “Соли байналмилалии ҳифзи пирахҳо” дар заминаи тағйирёбии дарозмуддати он ва омӯзиши пирахҳои хурду калони кӯҳӣ ҳамчун нишондиҳандаҳо пешниҳод карда мешаванд.

Омӯзиши экосистемаи минтақаҳои кӯҳӣ ва қутбӣ омӯзиши ҳолати комплексҳои биологии ноҳияҳои баландкӯҳро дар шароити кунунии гармшавии глобалӣ дар бар мегирад.

Дар доираи лоиҳаҳои иқлим тадқиқоти маҷмӯии ноҳияҳои кӯҳӣ, таҳқиқоти маҷмӯии табиӣ, шароити иҷтимоию иқтисодӣ ва саломатии аҳолиро дар бар мегирад.

Таҳқиқоти иқлимӣ бо лоиҳаи омӯзиши тағйирёбии иқлим дар минтақаҳои кӯҳӣ ва қутбӣ, омӯзиши пирахҳо муаррифӣ карда мешавад.

Ба тадқиқоти криосфера дар ноҳияҳои кӯҳӣ, ки ба омӯхтани ҳолати пирахҳо ва чараёни дарёҳои кӯҳӣ асос ёфтааст, диққати калон дода мешавад.

Самтҳои илмӣ ва мавзӯи “Соли 2025 - Соли байналмилалии ҳифзи пирахҳо”:

1. Роҳҳои ҳифзи пирахҳо (химиявӣ, техникӣ ва биологӣ) ва татбиқи амалии онҳо.
2. Криосфера, пирахшавӣ ва яхбандӣ
3. Тавозуни массаи ях
4. Речай ларзиши пирах.
5. Татбиқи технологияҳои зеҳнии фосилавӣ ва маълумот дар бораи зондиронии фосилавӣ (ГИС) дар омӯзиши пирахҳо.
6. Тадқиқоти кайҳонии ҳавой, мониторинги пирахҳо ва қабати барф.
7. Кӯлҳои пирахӣ ва кӯлҳои пирахии пешрафта.
8. Захираи гудохташуда.

9. Тадқиқоти гидрохимиявӣ ва изотопии пиряхҳо ба қабати барф.
10. Пиряхҳои зерзаминӣ ва яхбандии доимӣ.
11. Палеоглятсиология ва палеоклиматология.
12. Усулҳои инноватсионии омӯзиши пиряхҳо ба қабати барф.
13. Моделсозӣ дар пиряхшиносӣ, қабати барф ва обшавии он.
14. Системаи иқлим ва тағйирёбии иқлим.
15. Ташаккул додани шабакаи мушоҳидаи мунтазами пиряхҳо, қабати барф ва гидрометеорология дар баландиҳои 3500 то 5000 метр.
16. Гидрология ва гидрологияи пиряхҳо.
17. Қабати барфӣ.
18. Тармаҳои барфӣ ва селҳои пиряхӣ.
19. Пиряхҳо дар Арктика.
20. Пиряхҳо дар Антарктида.
21. Динамикаи тағйирёбии пиряхҳо дар Арктика ва Антарктида.
22. Яхҳои баҳрӣ, кӯлӣ ва дарёӣ.
23. Истифодаи оқилона ва танзими захираҳои барфу ях.
24. Шароити барфу ях барои фаъолияти иқтисодӣ.
25. Офатҳои табиӣ ва падидаҳои гидрометеорологӣ, ки бо пиряхҳо, қабати барф, сели пиряхҳо алоқаманданд ва усулҳои кам кардани зарар аз оқибатҳои онҳо.
26. Ҷанбаҳои иқтисодию миллии тағйирёбии иқлим ва оқибатҳои гидрометеорологӣ, ки бо обшавии шадиди пиряхҳо ва хурӯҷи кӯлҳои пирях алоқаманданд.

27. Вазъияти тиббию иҷтимоӣ, санитарӣ ва саломатии халқҳое, ки дар минтақаҳои зерикӯтбӣ ва баландкӯҳ, ки дар шароити пуршиддати обшавии пирияхҳо зиндагӣ мекунанд.

28. Ташаккули иқтисодии таълимӣ ва илмӣ дар соҳаи тадқиқот ва ҳифзи пирияхҳо, паҳн намудани донишҳо дар байни омма.

Маълумоти мухтасар ва аҳамияти Барнома

Муҳити табиӣ калиди амалиёти беҳатар ва самаранок дар кӯҳҳо ва минтақаҳои қутбии Замин мебошад. Мавҷудияти ҳарорати паст, рушди пирияхҳо, яхбандии доимӣ, экосистемаҳои осебпазири рӯйзаминӣ - ин омилҳое мебошанд, ки ба комплекси иҷтимоӣ-иқтисодӣ, энергетика, нақлиёт ва тарзи ҳаёти аҳолии таъсири калон мерасонанд.

Тағйироти муҳити табиӣ минтақаҳои кӯҳӣ ва қутбӣ, тибқи сценарияҳои муайян, метавонад ба вазъи кунунии марбут ба таназзули пирияхҳо ва пайдоиши кӯлҳои хатарноки кӯҳӣ, ки ба иқтисодиёти кишвар зарари калони иҷтимоӣ-иқтисодӣ мерасонад, таҳдид кунад.

Имконияти обшавии пирияхҳо, васеъ шудани «сӯрохии озон», афзудани фаъолияти Офтоб ва як қатор хусусиятҳои табиӣ доираи васеи тадқиқотро дар ноҳияҳои кӯҳӣ ва қутбӣ муайян мекунанд. Бинобар ин табиист, ки на танҳо олимон, инчунин иқтисодонҳо ва ҳатто сиёсатмадорони тамоми кишварҳои ҷаҳон ба вазъи минтақавии муҳити табиӣ таваҷҷӯҳдоранд.

Тағйироти устувори якҷониба дар шароити табиӣ иқлимӣ минтақаҳои баландкӯҳ метавонад ба муҳити зист ва фаъолияти иҷтимоӣ иқтисодӣ таъсири назаррас расонад.

Самти муҳими таъмини фаъолият дар минтақаҳои баландкӯҳ ва қутбӣ пешгӯии равандҳои атмосфера ва кӯлҳо, инчунин равандҳои пирияхшавӣ мебошад. Аз ин рӯ, баргузори «Соли 2025 - Соли байналмилалӣ ҳифзи пирияхҳо (СБҲП 2023-2025)» дар рушди системаи

тадқиқоти пиряхшиносӣ ва гидрометеорологӣ дар сатҳи ҷаҳонӣ нақши бузург мебозад тағйирёбии иқлим барои тамоми инсоният ниҳоят муҳим аст. Системаи асосии ин гуна таҳқиқот шабакаи мушоҳидаҳо мебошад, ки пойгоҳҳои статсионарӣ ва автоматии гидрометеорологӣ, иншооти мушоҳидаи кайҳониро дар бар мегиранд. Барои такмил додани пешгӯӣ ва омӯхтани вазъияти ҳозираи криосфера ва пиряхҳо умуман шабакаи мушоҳидаҳоро дар мамлакатҳои кӯҳӣ ва қутбӣ инкишоф додан ва нав кардан, усулҳои нави пешгӯйикуниро ба вучуд овардан, ҷараёнҳои асосии пиряхшиносӣ ва гидрометеорологиро омӯхтан лозим аст.

Соли 2025 8-умин солгарди таъсиси Муассисаи давлатии илмии «Маркази омӯзиши пиряхҳои Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон» (МОП АМИТ), ки вазифаи асосии он ташкили таҳқиқоти васеъ миқёси интегралӣ оид ба пиряхҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад. Барои ҳалли мушкилоти муҳиме, ки дар соҳаи азхуд кардан ва омӯхтани ҳолати имрӯзаи пиряхшавӣ дар кӯҳсори Тоҷикистон дар назди илм ва амалияи ҷаҳонишавӣ истодаанд, равиш ва усулҳои нав истифода мешавад.

2. Мақсад ва вазифаҳои “Соли 2025 - Соли байналмилалӣ ҳифзи пиряхҳо”

Мақсади асосии СБҲП (солҳои 2023-2025) таҳқиқот ва омӯхтани ҳолати кунунӣ ва тағйирёбии иқлим, муҳити зист, инчунин арзёбии оқибатҳои ин тағйирот барои комплекси иҷтимоию иқтисодии минтақаҳои баландкӯҳ ва қутбӣ мебошад.

Барои ноил шудан ба ин ҳадафҳо, ҳалли вазифаҳои зерин зарур аст:

- муайян намудани ҳолати кунунӣ ва арзёбии тағйироти пиряхҳо ва зуҳуроти он дар маҷмӯи табиӣ минтақаҳои баландкӯҳ ва қутбӣ;

- таҳияи технологияҳои мониторинг ва пешгӯии равандҳои атмосфера, ионосфера ва криосфера;

- муайян намудани тағйироти антропогению табиӣ ҳолати муҳити зист ва таъсири онҳо ба экосистемаҳои минтақаҳои кӯҳӣ ва қутбӣ;

- таҳияи тавсияҳо оид ба ҳифзи пиряхҳо дар шароити тағйирёбии иқлим ва вазъи муҳити зист.

Асосҳои амалӣ барои ҳалли вазифаҳои СБҲП 2023-2025 мушоҳидаҳои ҳамоҳангшуда дар криосфера бо истифода аз системаҳои мавҷудаи мониторинг ва мушоҳидаҳои махсуси саҳроӣ бо истифода аз технологияҳои муосири маълумот дар бораи зондиронии фосолавӣ (ГИС).

Барои минтақаҳои кӯҳӣ ва қутбӣ, фаъолияти афзалиятнокӣ амалӣ барои ноил шудан ба ҳадафҳои СБҲП 2023-2025 инҳоянд:

- навсозӣ ва рушди системаи омӯзиши шароити пиряхшиносӣ, гидрометеорологӣ, геологӣ ва геофизикии ҳолати пиряхҳо бо истифода аз кайҳон, воситаҳои махсуси автоматикунонидашудаи техникӣ ва системаи мавҷудаи мушоҳидаҳои рӯизаминӣ дар минтақаҳои баландкӯҳ ва қутбӣ;

-рушд ва такмили системаи мониторинги иқлим ва мониторинги ҳолати пиряхшавии муосир дар ҳавзаҳои асосии дарёҳои минтақаҳои кӯҳӣ ва қутбӣ;

- гузаронидани экспедитсияҳои комплексӣ дар пиряхҳо ва такмили фаъолияти экспедитсияҳои байналмилалӣ бо иштироки мутахассисони тоҷик.

Асосҳои иштироки муассисаи давлатии илмии «Маркази омӯзиши пиряхҳои Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон» (МОП АМИТ) дар СБҲП 2023-2025 барномаҳои миллии мақсаднок, ки дар доираи онҳо омӯзиши минтақаи яхбандии Тоҷикистон мебошанд.

Дар СБҲП 2023-2025 анҷом дода мешавад:

- баҳодиҳии синоптикии ҳолати равандҳои миқёси калон, ки ба пиряхшавии Тоҷикистон ва иқлими ҷаҳонӣ, бо истифода аз кори

пойгоҳҳои баландкӯҳ, экспедитсияҳои саҳроӣ, системаҳои моҳворагӣ ва ҳоказои дигар таъсир мерасонанд;

- васеъ намудани барномаи тадқиқоти мавсимии метеорологӣ, пиряхшиносӣ ва гидрологӣ дар пойгоҳҳои баландкӯҳ ва базаҳои мавсимии саҳроии МОП АМИТ;

– омӯзиши равандҳои баландкӯҳҳои мезо ва хурд, ки аз тағйирёбии иқлим осеб дидаанд ва дар ташаккули реаксияҳо дар қисми кӯҳистонии системаи иқлимӣ (тағйирёбии пиряхҳои албедо, инверсияҳо дар атмосфера ва ғайра) иштирок мекунанд;

- амалӣ намудани маҷмӯи мушоҳидаҳои геофизикии равандҳои таназзули пиряхҳо, ки ба иқлим ва муҳити зист таъсир мерасонанд, аз ҷумла мушоҳидаҳои тағйирёбии кӯтоҳмуддат ва тамоюлҳои дарозмуддати фаъолияти офтоб дар равандҳои геофизикӣ ва атмосферӣ дар ноҳияҳои кӯҳӣ, инчунин; назорат ба ифлосшавии электромагнитии ионосфера ва арзёбии оқибатҳои он;

-арзёбии ҳолати кунунии ҷузъҳои кӯҳии заминии криосфера (пиряхҳо ва яхбандии доимӣ) ва мусоидат ба густариши тадқиқот, аз ҷумла барои ҷамъоварии иттилооти палеоиклимӣ ва пешгӯии эволютсия дар сценарияҳои гуногуни тағйирёбии иқлим;

- арзёбии ҳолати экосистемаҳои кӯҳӣ дар шароити тағйирёбии иқлим ва таъсири антропогенӣ ва таҳияи тавсияҳо оид ба чорабиниҳои ҳифзи муҳити зист;

- такмил ва рушди системаҳо ва технологияҳои мавҷудаи мониторинги равандҳои пешгӯӣ ва моделсозӣ дар ионосфера ва криосфера;

- мусоидат дар татбиқи лоиҳаҳо ва барномаҳои бузурги байналмилалӣ оид ба омӯзиши иқлим ва муҳити зисти ноҳияҳои кӯҳистонии Осиёи Марказӣ, ки аз ҷониби созмонҳои байналмилалӣ, ки Тоҷикистон дар онҳо иштирок мекунад, аз ҷумла МОП АМИТ гузаронида мешавад;

- таҳияи тавсияҳо оид ба рушди минбаъдаи иҷтимоию иқтисодии ноҳияҳои кӯҳистони Тоҷикистон;
- ҷойгир намудани системаи назоратӣ дар минтақаҳои кӯҳӣ;
- дар давоми 5 соли охир системаи мушоҳидаи мониторинги иқлими МОП АМИТ дар асоси кори пойгоҳҳои баландкӯҳ, ки дар наздикии пирахҳои тадқиқшуда гузошта шудаанд, ба миқдори кофии маълумот гирифта шуд.

Вазифаҳои афзалиятноки амалии Тоҷикистон ҷиҳати ноил шудан ба СБҲП барои солҳои 2023-2025 инҳо мебошанд:

- барпо намудани шабакаи пойгоҳҳои баландкӯҳи пирахшиносӣ ва гидрометеорологӣ дар баландиҳои 3500—5000 метр аз сатҳи баҳр ва омӯзиши тавозуни массаи пирахҳо;
- гузаронидани экспедитсияҳои мураккаби баландкӯҳ бо иштироки шарикони миллӣ, минтақавӣ ва байналмилалӣ;
- гузаронидани корҳои пармакунӣ дар пираҳи Федченко бо мақсади ба даст овардани ядро, инчунин тадқиқоти химиявӣ, изотопӣ ва радиоизотопӣ барои муайян кардани синну соли пирах (якҷоя бо шарикони рушд).

Дар СБҲП 2023-2025 ҷорабиниҳои зерин ба нақша гирифта шудаанд:

- такмил ва васеъ намудани усулҳои таҳқиқотии пирахҳо ва қабатҳои барф;
- баҳодиҳии ҳолат ва дурнамои рушди илмию техникӣ бо мақсади ҷалби захираҳои давлатӣ барои тадқиқоти илмӣ дар соҳаи омӯзиш ва мониторинги пирахҳо дар шароити тағйирёбии иқлим, ки аҳаммияти принципиалӣ доранд;
- барқарор намудани мушоҳидаҳои доимии стационарӣ дар пойгоҳи метеорологии Горбунов, ки дар калонтарин пираҳи Федченко дар Осиёи Миёна гузошта шудааст;

- рушди технологияҳои маълумот дар бораи зондирони фосилавӣ (ГИС), ташхиси фосилавӣ ва фароҳам овардани шароит барои дастрасӣ ба тасвирҳои баландсифати моҳворагӣ;
- наشري ҳаҷми маҷмуа дар соли 2023- 2025 ҳамаи чилдҳои феҳристи пирияхҳои Тоҷикистон, ки дар маҷмӯъ вазъи кунунии пирияхҳоро дар раванди тағйирёбии иқлим ифода мекунанд;
- бо таҷҳизоти зарурӣ мучаҳҳазгардони озмоишгоҳи тадқиқоти изотопии пирияхҳо ва қабатҳои барф ва ба таври доимӣ гузарондани тадқиқоти изотопӣ;
- таъсиси омӯзиш, мониторинг ва моделсозии кӯлҳои хурӯчи пирияхҳо бо мақсади коҳиш додани хатар ва зарар аз оқибатҳои онҳо;
- омӯзиш ва таъсиси системаи мониторинги пирияхҳои импулшаванда дар минтақаҳои баландкӯҳӣ ҷумҳурӣ;
- таъмини миқдори кофии соатҳои парвози чархбол (ҳадди ақал 20-30 соати парвоз дар як сол) барои мониторинг, аз аэрофото ва картографӣ дар пирияхҳо, инчунин расонидани бехатарии кормандон ба ҷойҳои душвордастраси пирияхҳо хароҷоти маблағҳои буҷетӣ ва маблағҳои ташкилоти байналмилалӣ ва фондҳо;
- ташаккул додани захираҳои иттилоотии давлатӣ дар соҳаи омӯзиш ва мониторинги пирияхҳо, наشري мунтазами бюллетенҳои иттилоотӣ оид ба рафти татбиқи Барномаи СБҲП 2023-2025;
- ташкил ва нигоҳдории маҳзани ягонаи иттилоотӣ, таҳия ва таҷдиди шиносномаҳои пирияхҳо, инчунин таҳияи маҷмӯаи мақолаҳои илмӣ оид ба пирияхҳо ва захираҳои оби Тоҷикистон.

. Мақсад ва вазифаҳо барнома

Мақсади Барнома мутамарказ ва ҳамоҳангсозии фаъолияти илмию техникии минтақаҳои баландкӯҳ ва қутбӣ, аз ҷумла Ҷумҳурии Тоҷикистон дар доираи фаъолияти СБҲП 2023-2025 мебошад.

Вазифаҳои асосии илмии Барнома эҳтиёҷоти миллий ва тадқиқоти афзалиятнокро муайян мекунанд, ки ба дарёфти донишҳои нав дар бораи равандҳои табиӣ ва муҳити зист дар минтақаҳои дурдасти қутбӣ ва баландкӯҳ ва нақши муҳими онҳоро дар тағйироти глобалии муҳити табиӣ доранд. Илова бар ин, гузаронидани тадқиқотҳои иловагӣ зарур аст, ки ҳалли самараноки мушкилоти системавии рушди устувори муҳити зист дар минтақаҳои қутбӣ ва баландкӯҳҳо, осебпазирии экосистемаҳоро дар доираи таҳия ва татбиқи СБҲП 2023-2025 таъмин кунанд.

Ҳадафҳои асосии барнома

Ҳадафҳои асосии амалишавии барнома барои Тоҷикистон аз инҳо иборатанд:

- рушди системаи мушоҳидаҳо дар минтақаҳои кӯҳӣ ва баландкӯҳ (3500-5000 м аз сатҳи баҳр);
- васеъ намудани усулҳои тадқиқоти пиряхҳо ва қабати барф;
- гузарондани мушоҳидаҳои доимии стационарии вазъияти пиряхи калонтарини Осиёи Миёна Федченко дар пойгоҳи метеорологии ба номи Горбунова;
- таҳияи технологияҳои маълумот дар бораи зондиронии фосилавӣ (ГИС), ташҳиси фосилавӣ ва фароҳам овардани шароит барои дастрасӣ ба тасвирҳои баландсифати моҳворагӣ.

4. Самтҳои асосии барнома

Барои осонӣ, ҳама мавзӯҳои илмӣ дар самтҳои зерини мавзуи ҷамъбаст карда шудаанд.

Самти 1. Криосфера ва глятсиология

Фасли 1.1. Яхбандии доимӣ

Фасли 1.2. Глятсиология

Самти 2. Гидрометеорология

Фасли 2.1. Метеорология

Фасли 2.2. Гидрология

Фасли 2.3. Аэрология

Направление 3. Стихийные бедствия

Раздел 3.1. Лавины и сели,

Раздел 3.2. Прорывоопасные ледниковые озера

Самти 3. Офатҳои табиӣ

Фасли 3.1. Тарма ва сел

Фасли 3.2. Кӯлҳои пирияхӣ

Самти 4. Омӯзиши изотопӣ ва гидрохимиявӣ

Самти 5. Кори илмӣ-экспедитсионӣ

Самти 6. Технологияи маълумот дар бораи зондиронии фосилавӣ (ГИС) ва ҳавопаймоҳҳои бесарнишин

Самти 7. Моделсозӣ ва пешгӯӣ

Самти 8. Ҳолати тиббию иҷтимоӣ ва санитарӣ

Самти 9. Баланд бардоштани иқтидори таълимӣ ва илмӣ

Самти 10. Коркарди тадбирҳои оид ба ҳифзи пирияхҳо

Самти 11. Дигар самтҳо (дар сурати зарурият илова карда мешаванд).

5. Ҳадафҳои асосӣ тибқи самтҳо

Самти 5.1. Криосфера ва глятсиология

Фасли 5.1.2. Яхбандии доимӣ

Омӯзиши яхбандии доимӣ дар баландкӯҳи Помири Шарқӣ ва ҳавзаи дарёи Кофарниҳон.

Ҳадафи асосии ин тадқиқот муайян кардани ҳаҷми ях ва захираи онҳо дар яхбандии доимии минтақаҳои зикршуда ва ҳавзаҳои дарёҳои Тоҷикистон дар минтақаҳои баландӣ мебошад.

Фасли 5.1.3. Глятсиология

5.1.3.1. Омӯзиши ҳолати кунунии пиряхи Федченко дар шароити тағйирёбии иқлим

Мутаассифона, пас аз солҳои 90-уми асри гузашта мушоҳидаҳои мунтазам дар ин пиряхи азим ва дигар пиряхҳо қатъ гардида, дар тӯли 40-50 соли охир омӯзиши пиряхҳои ин ҳавза порча-порча буда, пиряхшавии воҳиди пиряхӣ вазъи воқеиро инъикос намекунад.

Мақсади таҳқиқот - арзёбии ҳолати кунунии пиряхи Федченко дар асоси маълумотҳои ташхиси фосилавӣ ва гузаронидани таҳлили ретроспективи пиряхшавии ҳавзаи он дар шароити тағйирёбии иқлим, инчунин муайян кардани дурнамо ва зарурати тадқиқоти мунтазами ин масъала мебошад. Якҷоя бо шарикони рушди устувор тадқиқоти мустақимро дар пиряхи Федченко гузаронидан.

5.1.3.2. Арзёбии динамикаи таназзули пиряхҳо дар ҳавзаи дарёҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон.

5.1.3.2. 1 – ҳавзаи дарёи Сурхоб

5.1.3.2. 2 - ҳавзаи дарёи Панҷ

5.1.3.2.3 - ҳавзаи дарёи Ғунт

5.1.3.2.4 - ҳавзаи дарёи Кофарниҳон

5.1.3.2.5 - ҳавзаи дарёи Оби Хингоб

5.1.3.2.6 - ҳавзаи Искандарё.

Ҳадафи асосӣ таҳлили тағйирёбии ҳолат, арзёбии дараҷаи таназзули пиряхҳо ва ноустувории онҳо дар баробари тағйирёбии иқлим мебошад.

Самти 5.2. Саҳми пиряхҳои ҳавзаи дарёи Зарафшон дар ташаккули захираҳои обу энергетикӣ ин қаламрав

Мақсади асосӣ омӯзиши ҳолати пиряхҳои ҳавзаи дарёи Зарафшон ва муайян намудани нақши онҳо дар ташаккули захираҳои обу энергетикӣ мебошад.

Самти 5.3. Мониторинги мувозинати оммавии пиряхҳо дар ҳавзаҳои дарёҳои Тоҷикистон дар асоси моделсозӣ

Мақсади асосӣ муайян кардани суръати тағйир ёфтани тавозуни массаи пиряхҳо дар асоси корҳои аз масофаи дур ва экспедитсионӣ дар ноҳияҳои алоҳидаи Тоҷикистон мебошад.

Самти 5.4. Таҳияи методологияи муайян кардани тағйирёбии ҳаҷми пиряхҳо дар ҳавзаҳои дарёҳои Тоҷикистон бо истифода аз технологияҳои маълумот дар бораи зондиронии фосилавӣ (ГИС).

Ҳадафи асосӣ муайян кардани динамикаи тағйирёбии ҳаҷми ях дар пиряхҳо ва ҳавзаҳои дарёҳои Тоҷикистон дар асоси ташҳиси фосилавӣ мебошад.

Самти 6. Гидрометеорология

6.1. Динамикаи тағйирёбии параметрҳои гидрометеорологӣ ва муносибати онҳо бо режими гидрологии ҳавзаҳои дарёҳои Тоҷикистон.

Мақсади кор арзёбии объективии динамикаи захираҳои барф, таҳлили миқдори боришот ва ҳарорат мебошад.

6.2. Режими гидрологӣ ва таназзули пиряхшавии дарёҳои Тоҷикистон дар шароити тағйирёбии иқлим.

Ҳадафи кор таҳлили муқоисавии режими гидрологии ҳавзаҳои дарёҳои Тоҷикистон дар шароити тағйирёбии иқлим ва таназзули пиряхҳо мебошад.

6.3. Пешгӯии оби дарёи Вахш дар асоси истифодаи моделҳо ва маълумоти моҳворагӣ дар бораи қабати барф.

Мақсади асосӣ баҳодиҳии сатҳи оби дарёи Вахш бо истифода аз модели обшавии барф (СРМ), тавсифи муфассали харитаи ҳавзаи дарёи Вахш.

6.4. Барқарор намудани мушоҳидаҳои аэрологӣ дар пойгоҳҳои Душанбе ва Хоруғ.

Мақсади кор барқарор намудани мушоҳидаҳои аэрологӣ барои ба даст овардани маълумот дар бораи ҳарорат, намнокӣ, фишори ҳаво ва самту суръати шамол ва пешгӯии ҷараёнҳои конвективӣ ва реактивӣ дар тропосфераи боло мебошад.

Самти 7. Офатҳои табиӣ

7.1. Омӯзиш ва мониторинги пиряхҳои пурқувват дар Тоҷикистон.

Ҳадафи асосӣ баҳодиҳии ҳолати кунунии пиряхҳои пулшаванда ва мониторинги онҳо дар асоси технологияҳои маълумот дар бораи зондиронии фосилавӣ (ГИС), ташхиси фосилавӣ ва корҳои илмӣ экспедитсионӣ мебошад.

7.2. Равандҳои асосии экзогении геологӣ ва глятсиологӣ дар шароити тағйирёбии иқлим.

Мақсади асосии омӯзиш ва мониторинги равандҳои асосии таҳдидкунандаи экзогении геологӣ ва пиряхшиносӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад.

7.3. Омӯзиш, мониторинг ва моделсозии кӯлҳои пиряхӣ.

Мақсади асосӣ муайян кардани ҳолати кӯлҳои пиряхҳои фарқшуда, назорат ва таҳияи чораҳои кам кардани зарар мебошад

7.4. Омӯзиши робитаи селҳои оддӣ ва пиряхӣ бо тағйирёбии параметрҳои гидрометеорологӣ.

Мақсади асосии омӯзиши сифатӣ ва миқдории таносуби байни сел ва тағйирёбии параметрҳои асосии гидрометеорологӣ мебошад.

Самти 8. Омӯзиши изотопӣ ва гидрохимиявӣ

8.1. Ташкили шабакаи ҷамъоварии боришот, намунаҳои оби обшуда, барфпӯш барои изотоп ва таҳлили химиявӣ.

Мақсади асосӣ дар давоми сол мунтазам назорат кардани таркиби изотопҳо ва таҳлили химиявӣ аз шабакаи изотопҳои Тоҷикистон мебошад.

8.2. Омӯзиши таркиби изотопҳо дар пиряхҳо, қабати барф ва обҳои обшавии ҳавзаҳои дарёҳои Тоҷикистон, ки дар рафти корҳои экспедитсионӣ ҷамъ оварда шудаанд.

Мақсади асосӣ - муайян кардани миқдори изотопҳо дар пиряхҳо, қабати барф ва обҳои обшуда.

8.3. Гузаронидани таҳлили гидрохимиявии металлҳои вазнин ва элементҳои кимиёвӣ дар обҳои обшавии пиряхҳо ва майдонҳои барф.

Мақсади асосӣ муайян кардани дараҷаи металлҳои вазнин ва элементҳои химиявӣ, инчунин дараҷаи ифлосшавии объектҳои тадқиқшаванда мебошад.

Самти 9. Корҳои илмӣ-экспедитсионӣ

9.1. Ташкил ва гузаронидани корҳои экспедитсионӣ оид ба омӯзиши пиряхҳо ва қабати барф дар ҳавзаҳои дарёҳои Тоҷикистон:

9.2. Мониторинги аэровизуалӣ ва хатсайри қабати барф дар ҳавзаҳои дарёҳои Қизилсу, Ёхсу, Обихингоб, Сурхоб, Қамароб ва Кофарниҳон.

Ҳадафи асосӣ дар якҷоягӣ бо шарикони рушд гузаронидани мушоҳидаҳои визуалии ҳавоӣ дар болооби дарёҳои Тоҷикистон барои муайян кардани баландии қабати барф ва хатҳои барф мебошад.

9.4. Омӯзиши тавозуни массаи пиряхҳо дар шабакаи пиряхшиносӣ ҳавзаҳои дарёҳои Тоҷикистон.

Ҳадафи асосӣ таҳияи якҷо бо шарикони рушд омӯзиши тавозуни массаи пиряхҳо ва пешниҳоди маълумот ба маркази ҷаҳонии мониторинги пиряхҳо мебошад.

9.6. Гузаронидани корҳои экспедитсионӣ оид ба рушд ва васеъ намудани шабакаи пиряхшиносӣ дар баландиҳои 3500 то 4900 метр аз сатҳи баҳр.

Ҳадафи асосӣ якҷоя бо шарикони рушд таҳия намудани тадбирҳо оид ба васеъ намудани шабакаи пиряхшиносӣ, инчунин ҷамъоварӣ ва таҳлили маълумоти пиряхшиносӣ ва гидрометеорологӣ ҳамасола барои арзёбии динамикаи тағирёбии ҳолати пиряхҳо ва қабати барф мебошад.

9.7. Мониторинги пиряхи Хирсон дар асоси технологияҳои экспедитсионӣ ва маълумот дар бораи зондиронии фосилавӣ (ГИС).

Ҳадафи асосӣ омӯзиши вазъи пиряхи **Хирсон** ва ташкили мониторинг ва пешгӯии доимии баландшавии пиряхҳо мебошад.

9.8. Омӯзиш ва мониторинги пиряхи Баралмос дар болооби дарёи Сурхоб.

Ҳадафи асосӣ омӯзиши вазъи пиряхи Қизилсу, муқаррар кардани мониторинг ва моделсозии дараҷаи хатари хурӯчи кӯлҳои пиряхӣ, назорат ва таҳияи чораҳои кам кардани зарар мебошад.

9.10. Тадқиқ ва мониторинги пиряхҳои Қарокул дар Помири Шарқӣ

Мақсади асосӣ омӯхтани ҳолати кунунии пиряхҳои ҳавзаи Қарокул, инчунин мониторинги ҳолати гидрологию гидрохимиявии кул мебошад.

9.11. Дар пиряхи Федченко кори мунтазами тадқиқотӣ ташкил карда шавад.

Мақсади асосӣ дар пойгоҳи Горбунов кори доимӣ ташкил кардан ва таҳқиқоти илмии глятсиологӣ ва буриши ядро барои омӯхтани иқлими гузашта, гузарондани тадқиқоти изотопҳо ва инчунин муайян намудани санаи синну соли пирях мебошад.

9.12. Тадқиқоти пиряхи №383 дар ҳавзаи дарёи Обихингоб ва болооби дарёи Нисай.

Мақсади асосӣ баҳо додан ба ҳолат ва муайян кардани тавозуни массаи пирях мебошад.

9.13. Омӯзиши пиряхи РГО дар ҳавзаи дарёи Ванч

Ҳадафи асосӣ арзёбии вазъи пирях тавассути истифодаи ҳавопаймоҳои бесарнишин мебошад.

9.14. Мониторинги заминӣ ва моҳворагии пиряхи Хирсон дар ҳавзаи дарёи Ванч

Мақсади асосӣ омӯхтани ҳолати пирях, муқаррар намудани мониторинги доимӣ ва пешгӯии кардани набзи имконпазири он мебошад.

9.15. Омӯзиши яхбандии доимӣ дар Помири Шарқӣ ва ҳавзаи дарёи Кофарниҳон.

Мақсади асосӣ омӯхтани яхбандии доимӣ дар ҳавзаи Помири Шарқии ва инчунин дарёи Кофарниҳон мебошад.

10. Идоракунии барнома

Дар доираи фаъолияти Марказ омодагии муассисаи давлатии илмии «Маркази омӯзиши пиряхҳои Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон» барои иштирок дар “Соли 2025 - Соли байналмилалӣ ҳифзи пиряхҳо” амалӣ карда мешавад. Барои ташкили СБҲП (2023-2025).

Кумитаи Тадорукоти СБҲП (2023-2025) аз котибот ва намояндагони масъули бахшҳои дахлдори АМИТ иборат аст. Сарвари КТ СБҲП (солҳои 2023-2025) ду ҳамраис мебошанд: Президенти Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон ва Директори муассисаи давлатии илмии «Маркази омӯзиши пиряхҳои Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон».

Фаъолияти кунунии КТ СБҲП (солҳои 2023-2025) тавассути котибот дар Муассисаи давлатии илмии «Маркази омӯзиши пиряхҳои Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон» амалӣ карда мешавад.

11. Чӣ тавр дар ин барнома иштирок кардан мумкин аст?

Бояд гуфт, ки Барномаи мазкур барои ҳамаи ташкилот, новобаста аз шакли моликият дар Тоҷикистон, инчунин муассисаҳои илмии хориҷӣ, ташкилоти ҷамъиятӣ, дастаҳои муваққатии тадқиқотӣ ва бунёдҳо кушода аст. Афзалият ба ҳамаи ташкилотҳое дода мешавад, ки бо Маркази тадқиқотии пиряхҳои мо шартнома, созишнома ё меморандумҳои ҳамкорӣ доранд.

Дар ҳолати зиёд шудани хоҳишмандон хориҷи имкон пайдо мешавад, ки “Кумитаи тадорукотии байналмилалӣ Соли байналмилалӣ ҳифзи пиряхҳо 2023-2025” ташкил карда шавад (КТ СБҲП 2023-2025).

Ба ҳамаи ташкилоте, ки ба ин барнома дохил мешаванд, дар ташкили кори экспедитсионӣ дар пиряхҳо ёрӣ расонда мешавад.

Барои ба ин барнома шомил кардани ташкилоти худ, пур кардани саволнома ва ба мо тавассути почтаи электронии abdkaumov@mail.ru ирсол кардан аст ё онро дар вебсайти мо <https://cryosphere.tj/> пур кунед.

12. Арзёбии самаранокии пешбинишаванда ва оқибатҳои иҷтимоию иқтисодии татбиқи Барнома.

Татбиқи чорабиниҳои СБҲП (солҳои 2023-2025) имкон медиҳад:

- дар бораи ҷузъҳои гуногунии муҳити табиӣ на танҳо дар ҳавзаҳои дарёҳои Тоҷикистон, балки дар бораи минтақаҳои баландкӯҳ ва қутбӣ маълумоти ҳамаҷониба ба даст оранд.

- таҳияи системаи пешниҳоди маълумот дар бораи муҳити минтақаҳои пиряхҳо, аз ҷумла аз рӯи системаҳои мушоҳида ва масъалаҳои пешгӯӣ;

- арзёбии бозғимоди ҳамаҷонибаи ҷорӣ ва пешгӯии тағйирёбии ояндаи иқлим ва вазъи муҳити табииро ба даст оварда, барои мақомоти ҳокимияти давлатӣ, ҳокимияти маҳаллии давлатӣ ва ташкилоте, ки дар минтақаҳои баландкӯҳ ва қутбӣ ба фаъолияти иқтисодӣ, экологӣ ва дигар намуди фаъолият машғуланд, тавсияҳо таҳия намоянд.

Ин тавсияҳо метавонанд дар соҳаҳои гуногуни фаъолияти миллӣ, ки дар минтақаҳои баландкӯҳ ва қутбӣ анҷом дода мешаванд, зарур ва муфид бошанд.

Натиҷаҳои СБҲП (солҳои 2023-2025) чиҳати ноил шудан ба мақсади асосии омӯзиш ва ҳифзи криосфера муайян намудани замони гузашта ва ҳозира, инчунин арзёбии тағйироти оянда дар баландкӯҳҳо ва минтақаҳои қутбии замин.

- Натиҷаҳои СБҲП (солҳои 2023-2025) имкон медиҳанд, ки мероси миллии илми ҷаҳонӣ натиҷаҳои фаъолияти наслҳои гуногуни муҳақққиқон дар минтақаҳои баландкӯҳ ва қутбии Замин барои истифодаи оянда нигоҳ дошта шаванд;

- барои вусъат додани тадқиқоти илмӣ ва таъминоти ахбороти фаъолияти ин соҳаҳо;

- дар рушди илми ҷаҳонӣ саҳми арзанда гузорад;

имкон ва фаҳмиши тамоюлҳои ояндаи тағйирёбии иқлим;

баланд бардоштани сифати пешгӯии ҳолати пиряхҳо, қабати барф ва умуман муҳити зист замина хоҳад гузошт.